

Ewa Podrez

Etyka Ks. Ślipko na tle innych współczesnych ujęć chrześcijańskiej filozofii moralnej

Studia Philosophiae Christianae 26/2, 99-101

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

EWA PODREZ

ETYKA KS. ŚLIPKO NA TLE INNYCH WSPÓŁCZESNYCH UJEĆ CHRZEŚCIJAŃSKIEJ FILOZOFII MORALNEJ

Nie jest łatwo wydać właściwy sąd o etyce Ks. Ślipko i o jej powiązaniach ze współczesną filozofią chrześcijańską. I to co najmniej z dwóch powodów; z braku niezbędnego dystansu perspektywy czasowej, jak i z faktu, że myśl Ks. Profesora czerpie soki z wielu źródeł i nawiązuje do wielkiej tradycji filozoficznej św. Tomasza z Akwinu.

Każdorazowo wybór filozofii pociąga za sobą nie tylko odpowiednie założenia metafizyczne, teoriopoznawcze i antropologiczne, ale również i rozwiązania w sferze moralnej. Wybór określonego systemu filozoficzno-etycznego zależy od kryteriów tkwiących w samym procesie filozofowania i zdeterminowanych jego wewnętrzną dialektyką, nie zaś od sprawdzianów czysto zewnętrznych. Odnajdując w tomizmie własną filozofię, Ks. Ślipko zarazem odkrywa w tym systemie prawdy wielkie i zasadnicze takie jak realność bytowa, obiektywność poznania i absolutny ład moralny. A więc te podstawowe, istotne prawdy, które uzasadniają i utrwalają moralne zasady ludzkiego działania. Te kryteria zadecydowały o tym, jaką etykę tworzy Ks. Ślipko i za pomocą jakich konkretnie analiz osiągnął pewną samodzielność interpretacji i oryginalność postulowanych rozwiązań. Trzy kluczowe idee złożyły się na ten program badań; pierwsza z nich to wyraźnie oddzielenie myśli teologicznej od filozoficznej, druga z tych idei dotyczy podjęcia specjalnych historycznych rozważań nad treścią *depositum doctrinale* etyki tomistycznej. Problem ten łączy się z próbą odpowiedzi na fundamentalne pytanie, co jest najbardziej znaczące dla tej tradycji i czego nie można pominąć w jej rozwijaniu. Odpowiedź na te pytania pozwala widzieć problematykę etyki w perspektywie szerszej, obejmującej zarówno już historycznie przemyślane i utrwalone wątki w filozofii moralnej jak i nowe, złożone zagadnienia pojawiające się wraz z etyką społeczną, seksualną czy bioetyką.

Zadania, jakie postawił sobie Ks. Profesor, wymagały poddania tradycyjnej etyki koniecznym przeobrażeniom treściowym i formalnym. Efektem tych zmian jest złożony obraz moralności, na który składa się wewnętrznie zintegrowany ład moralny oraz wieloraki, zróżnicowany kontekst doświadczenia moralnego. Uogólniając, możemy powiedzieć, że na tożsamość i samodzielność etyki Ks. Ślipko w równym stopniu złożyły się stałe i niezmiennie założenia filozofii tomistycznej jak i wielki, twórczy wkład Autora w kształtowaniu spójnego systemu moralności w ramach świata wartości, celu i powinności. System ten jest oparty na wielu danych doświadczenia, nawiązuje do syntezy tego, co ogólne i obiektywne w życiu każdego człowieka jak i do indywidualnej, subiektywnej biografii moralnej jednostki.

Innym, ważnym źródłem inspiracji omawianej etyki, była wszechstronna konfrontacja pomiędzy wizją moralności proponowaną przez etykę chrześcijańską, a innymi, współczesnymi kierunkami. Orientacje te opowiadają się za przyjęciem kategorii immanentnych, relatywnych i autonomicznych dla moralności. I tym samym są zainteresowane innym modelem moralności i etyki, niż tradycja tomistyczna. W wyniku tych polemik i krytycznych analiz Ks. Ślipko

wprowadził wiele cennych rozwiązań do filozofii moralnej. Przypomnijmy, że przedmiotem dyskusji w gronie etyków tomistycznych stał się problem właściwej struktury etyki związanej z wiarygodnym, autentycznym doświadczeniem moralnym. W świetle zajętych przez etyków stanowisk pytania te można sprowadzić do nadrzędnej kwestii, czy istnieje jedna, pierwotna kategoria moralna, czy też moralność jest konstytuowana przez różne treści moralne? Każda z alternatywnych odpowiedzi wiąże ze sobą inne twierdzenia antropologiczne i metafizyczne i odwołuje się do innych elementów doświadczenia moralnego. Rozstrzygnięcia tego zagadnienia przyjmują w etyce trojaka postać: eudajmonizmu moralnego, personalizmu oraz stanowiska pośredniego — perfekcjonistyczno-personalistycznego.

Poniżej, chcąc konkretnie odpowiedzieć na pytanie postawione w tytule tego referatu, zajmę się bliżej charakterystyką wspomnianych ujęć i zachodzących pomiędzy nimi różnic interpretacyjnych. Wszystko to, nie rości sobie pretensji do pełnego rozwinięcia tego zagadnienia, jest tylko próbą naszkicowania mapy etyki tomistycznej w Polsce.

Profil badań nad etyką kształtuje się ewolucyjnie, w miarę rozszerzania zakresu doświadczenia moralności tradycyjne odpowiedzi podlegają uściśleniu i uzupełnieniu, i one z kolei stają się źródłem nowych, cennych teoretycznie odkryć. Uzyskane na tej drodze rozwiązania kierują etykę w stronę osoby, jej moralnego doskonalenia się i samospełniania w czynie. Na tym tle można lepiej zrozumieć ontyczne korzenie relacji wiążących ze sobą moralność ze światem osób, wolność wyboru z prawdą transcendentálną, moralnego powołania osoby do rozwoju i sensem istnienia rzeczywistości. Natomiast, na innym poziomie, odsłaniają się pewne wewnętrzne mechanizmy powiązania pomiędzy celem, wartością a obowiązkiem moralnym. Dzięki tym zróżnicowanym spojrzeniom na zawartość moralności można ustalić nie tylko treść zasad postępowania moralnego, ale również głębiej poznać zależności na linii podmiot—przedmiot moralny. Poszczególne etyki podkreślają odrębny aspekt moralności i koncentrują się wokół wybranych treści porządku moralnego. Jedni z autorów starają się o rozwinięcie tych cech moralności, które świadczą o jej specyfice i tym samym są nieprzekładalne na inne formy bytu. Dla pozostałych filozofów sprawą najbardziej istotną jest odszukanie tych właściwości moralności, które potwierdzają realizm bytowy moralnego dobra i jego związek z rzeczywistością. Dynamiczny charakter moralności ma swoje podstawy w stałych i powszechnych strukturach bytu. Ta tendencja jest najbliższa dwóm współczesnym autorom; Ks. Slipce i Ks. Wojtyły. Obydwaj etycy są zainteresowani budową doktryny moralnej w świetle antropologicznych i metafizycznych założeń filozofii tomistycznej. Mimo tego podobieństwa, zarówno Ks. Slipko jak i Ks. Wojtyła realizują ten wspólny ideał etyki na różnych drogach.

Ks. Slipko rozważa te zagadnienia biorąc pod uwagę to, co zawsze i wszędzie jest moralnie dobre i pożądane ze względu na doskonalenie osoby, jak i to, co jest moralnie celowe i powinno ze względu na naturę człowieka i jego godność. Całość dotyczy i obejmuje trzy zjawiska moralne (cel, wartość i powinność) i ich perfekcjonistyczno-personalistyczne odniesienie do działania na rzecz realizowania dobra a unikania zła. Ks. Slipko nie ogranicza się zatem do jakiegoś wybranego odcinka doświadczenia moralnego, co różni jego interpretację

i nadaje jej tytuł do oryginalności — w stosunku do eudajmonistów i personalistów. Koncepcja Ks. Profesora poprzez wprowadzone modyfikacje metodologiczne i treściowe w pewnym sensie toruje drogę nowoczesnej etyce opisowej i normatywnej. Dodajmy przy tym, że respektowanie *depositum doctrinale* ze strony Ks. Profesora pozwala na utrzymanie w całym systemie równowagi pomiędzy treścią zasad moralności a założeniami ogólnofilozoficznymi. W ten sposób została osiągnięta pewna spójność pomiędzy strukturami obiektywnymi i subiektywnymi, podmiotowymi i przedmiotowymi, stałymi i niezmiennymi a konkretnymi i subiektywnymi. Dwa wymiary moralności łączy ze sobą płaszczyzna personalistyczno-perfekcjonistyczna, gdzie dobro osoby znajduje swoją ontyczną podstawę w moralnej naturze człowieka. Tym samym historyczna wersja etycznego eudajmonizmu znalazła swoje rozwinięcie i uzupełnienie o motyw personalistyczny.

Ks. Profesor Slipko widzi etykę w nieco innych ramach jak pozostali autorzy tomistyczni. Ramy te dotyczą nie tylko konkluzji teoretycznych, ale również i samego obszaru doświadczenia etyki. Dla Ks. Slipko obszar ten obejmuje, obok etyki ogólnej, etykę szczegółową. Przyjęte przez Ks. Profesora rozwiązania nie są podyktowane ani warunkami zewnętrznymi, ani przejawami kryzysu aksjologicznego, ale wpływają z samej natury badanego zjawiska. To, co w etyce może być atrakcyjne, musi znaleźć potwierdzenie w zawsze aktualnej prawdzie o moralnych zasadach ludzkiego działania. Odkrycie tej prawdy i jej odpowiednie uzasadnienie wymaga odpowiedzialnego potraktowania posłannictwa etyków.

Wydaje się, że program etyki Ks. Slipko spełnia rolę ważnego ogniwa w dążeniu do racjonalnego uporządkowania i całościowego przedstawienia autentycznego sensu moralności widzianej z pozycji filozofii tomistycznej. Na zakończenie, podkreślimy jeszcze raz to, co najważniejsze teoretycznie w omawianej koncepcji etyki Ks. Slipko: 1) nowe ujęcie i interpretacja faktu etycznego, 2) powiązanie pierwiastka perfekcjonistycznego (natura ludzka i jej wewnętrzna celowość) z pierwiastkiem personalistycznym (godność osoby ludzkiej), 3) filozoficznie uzasadniona obrona obiektywnych i absolutnych podstaw porządku moralnego, 4) rozwinięcie obok etyki ogólnej, etyki społecznej, seksualnej i bioetyki.

TADEUSZ BIESAGA

WKŁAD KS. T. ŚLIPKI W ROZWÓJ ETYKI TOMISTYCZNEJ

1. WSTĘP

W jednym ze swych artykułów ks. T. Slipko stwierdził, że system tradycyjnej etyki tomistycznej, wypracowany w XIX i XX w., którego jest on kontynuatorem, posiada „własną wizję moralności, (...) podatny (jest) na dalszy twórczy rozwój, nie na eklektyczną, ale (...) ograniczoną adaptację rzeczywistych osiągnięć współczesnej myśli fi-